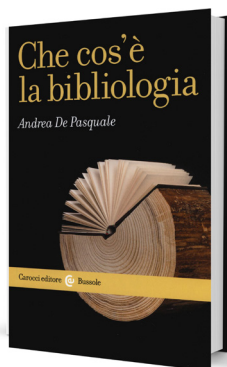


Ања Правуљац<sup>1</sup>  
Универзитет у Бањој Луци  
Филолошки факултет  
Катедра италијанских студија  
info@flf.unibl.org

Приказ  
УДК 002.2:655.4(048.83)  
COBISS.RS-ID 135163905  
DOI 10.7251/VER2101241P



## ЈЕДАН ПОГЛЕД НА БИБЛИОЛОГИЈУ ДАНАС

De Pasquale, Andrea (2018), *Che cos'è la bibliologia*, Roma: Carocci editore.

У издању римске издавачке куће Carocci, а у оквиру едиције Bussole, 2018. године објављена је монографија *Che cos'è la bibliologia* Андреа де Пасквалеа (Andrea De Pasquale), професора библиологије на Универзитету Сапијенца у Риму и директора римске Националне централне библиотеке. Књига броји 144 странице, унутар којих аутор научно и методолошки одговара на питање постављено у наслову – шта је библиологија? Иако се на први поглед одговор на постављено питање може пронаћи у тумачењу самог појма библиологије као науке о књизи и библиотекама, Де Пасквале у својој студији нуди историјски приказ развоја ове научне дисциплине, с посебним освртом на њено одвајање и разликовање од појма библиографије. Студија се првенствено бави питањима производње старе књиге у периоду прије аутоматизације, када је књига и даље представљала ручно израђен производ. Дакле, временски период који она обухвата је од половине XV вијека, односно од почетака технике штампања покретним словима, до првих деценија XIX вијека, када технике штампе и производње папира постепено постају механичке. Студија такође анализира разне фазе такве производње књиге – од ливења слова до припреме и слагања текста, од избора подлоге и илустрација до саме штампе, укључујући паковање и продају, као и пут књиге до библиотеке.

<sup>1</sup> anja.pravuljac@flf.unibl.org

Аутор је доцент на Универзитету у Бањој Луци. Бави се теоријом превођења, италијанским језиком и италијанском културом. – Напомена ур.

Композиционо посматрано, поред рјечника мање познатих израза, библиографских напомена и иконографских података, књига је подијељена на шест цјелина, односно на пет поглавља и додатке: 1. *I confini della disciplina* (Границе дисциплине) (7–36), 2. *L'oggetto dell'azione: le edizioni* (Предмет радње: издања) (37–48), 3. *L'oggetto dell'azione: gli esemplari* (Предмет радње: примјерци) (49–58), 4. *I rapporti con la catalogazione* (Однос с каталогизацијом) (59–86), 5. *Elementi di descrizione del libro antico* (Елементи описа старе књиге) (87–92) и *Appendici* (Додаци) (93–108). Наведена поглавља су даље издијељена на потпоглавља.

Већ у првом поглављу књиге, аутор нуди дефиницију библиологије, јасно представља задатке ове дисциплине, као и односе које је она у току свог историјског развоја имала са другим сродним научним дисциплинама. Библиологија се тако дефинише као дисциплина која проучава производњу и штампу старих књига, као и технолошки процес те производње, који се током вијекова није претјерано мијењао. Због свог интереса за материјални аспект књиге, библиологија се такође бави препознавањем евентуалних библиографских фалсификата те, попут кодикологије, када су у питању непотписани рукописи, има задатак да открије податке о издавачу, штампару или години издања, у случајевима када ти подаци нису наведени, анализом свих типографских елемената присутних у рукопису. Библиологија проучава и разлику између података присутних на старим штампаним материјалима у тренутку изласка из штампарије и података који су се на сам рукопис могли додати накнадно. Наиме, иако су припадали истом издању, сви примјерци истог штампарског производа нису нужно били идентични, с обзиром на то да су често подлијегали накнадним измјенама узрокованим исправљањем случајних штампарских грешака приликом слагања слова, или се јављала потреба за додавањем нових текстуалних елемената. Резултат оваквих операција је постојање различитих примјерака или варијанти једног истог издања. Између осталих, задатак библиологије је и потрага за тзв. „идеалним примјерком”, гдје се на основу сачуваних примјерака описује процес настанка неког издања, као и свих његових варијанти. Поред издавачке перспективе, библиологија посматра штампане материјале и као робу, те проучава све податке које сви примјерци неког издања могу открити о појединцима и разлозима због којих су руковали одређеним примјерком, од трговаца и власника до библиотекара. Дакле, библиологија не посматра штампане материјале као серијски произведене предмете, већ као културна добра, гдје је сваки појединачни примјерак јединствен и посебан.

Иако је термин библиологија у модерном значењу дефинисан тек прије неколико деценија, прво појављивање термина веже се за крај XVI вијека, када се појављује на полеђини једног рукописа у Универзитетској библиотеци у Болоњи. Ипак, како се ради о палеографском трактату, термин библиологија се помиње у значењу проучавања материјала рукописа, односно ручне производње папира. Термин модерном значењу почетком XIX вијека приближава француски библиограф Габријел Пењо (*Gabriel Peignot*), који библиологију види као теоријску основу библиографије. И почетком XX вијека библиологија се посматра као дио библиографије, те проучава историјски развој књиге, њене формалне промјене кроз различите периоде цивилизације те различите материјале од којих се она производи. Опис термина није добио значајнији развој ни кроз остатак XX вијека, те се и посљедњих деценија прошлог вијека термин библиологија мијеша и поистовјећује са библиографијом или са историјом књиге, дисциплином са којом је библиологија уско везана.

Такође, библиологија је уско везана и за историју библиотека, као и за текстуалну критику, филологију, рестаурацију и археологију књиге, а нарочито за библиотекарство, науку која се између осталог бави и управљањем и чувањем фондова старих и ријетких књига.

Поријекло модерне библиологије веже се за XIX вијек и Енглеску, гдје британски библиотекар Хенри Бредшо (Henry Bradshaw) 1870. године објављује рад у којем се по први пут говори о структури књиге, њеним варијантама, као и о начинима штампарске производње. Што се тиче развоја библиологије у Италији, током XVIII и XIX вијека термин се проучава унутар појма библиографије, која подразумијева опис старих књига. У XIX вијеку, са почетком европског интереса за материјалне особине старе књиге, почиње и интерес за библиологију у Италији. Дефиниција библиологије у модерном смислу у Италији добија своје обресе тек у другој половини XX вијека, када се њено значење приближава значењу кодикологије, те се постепено почиње посматрати одвојено од библиографије.

У другом поглављу књиге аутор проучава различите врсте штампаних материјала, који поред књига подразумијевају „неконвенционалне” или „посебне” библиографске јединице, које у неким случајевима чак и не садрже штампарски текст, попут брошура, памфлета, летака, плаката, албума или атласа. Најзначајнију новину за развој штампане књиге, а нарочито за њен материјални опис, доноси крај XV и почетак XVI вијека. Новина се односи на податке о аутору и наслову дјела, у претходном периоду садржане у почетном дијелу текста рукописа, док се од краја XV вијека ови подаци почињу издвајати на предњој страни првог листа, који се до тада остављао празан и служио је као заштита осталим листовима, а који ће временом попримити облик и функцију насловне стране. Поред података о аутору и наслову дјела, на предњој страни почињу да се уносе и подаци о издању, мјесту и времену објављивања, а на дну стране и подаци о штампару, често у форми амблема или монограма, као својеврсног потписа особе одговорне за штампање дјела. Административне публикације, попут прогласа, објава, посланица, правилника и пословника јавних или приватних установа, као и повремене публикације, књижевног, религиозног или сатиричног карактера, у овом периоду постају штампани материјали јер се јавља потреба, и могућност, њихове брже и шире дифузије. Исти је случај и са трговачким публикацијама, у форми брошура или летака, а са функцијом рекламних материјала, који за кратко вријеме треба да досегну широку публику.

Треће поглавље посвећено је проучавању појединачних примјерака књиге, нарочито трагова на тим примјерцима, који откривају касније додане метатекстуалне елементе, након што је примјерак изашао из штампарије, као и трагове кориштења и употребе, на основу којих се открива историја примјерка и његов пут до библиотеке. По изласку из штампарије, књига је улазила на тржиште продаје, што је често остављало видљиве трагове на старој књизи. Трагови продаје су углавном подразумијевали обиљежја књижара о цијени књиге или о њеној ријеткости и важности, јер су ти подаци служили економској оправданости продаје примјерка. Овакве ознаке се знају налазити на насловној страни, у прореду посљедњег реда наслова или података о објављивању. Препознају се по јединственој форми комбинације слова и бројева те их је важно разликовати од ознака о власнику примјерка. У савременом добу, ове ознаке продаје су замијењене етикетама и натписима са називом књижаре која их је имала у понуди. Власнички трагови се

односе на ознаке физичких лица, удружења или институција, са циљем назначивања припадности примјерка приватној библиотеци. Потреба за оваквим типом ознака се јављала јер је књига посматрана као вриједна роба те се на тај начин додатно штитила од крађе или одузимања. Најчешћа власничка ознака је тзв. „рукописна биљешка”, односно оловком исписани подаци о власнику, који су се могли наћи на насловној страни, у међунаслову или на унутрашњој страници, али су се јављали и случајеви гдје су ови подаци били исписани на задњим странама или унутар текста. На оваквим ознакама често су присутни и трагови брисања и уклањања, узроковани промјеном власника. Поред имена, власник примјерка је могао да наведе и додатне информације, попут личне професије, адресе или износа плаћеног за примјерак. Форма власничких ознака је поред ручно исписаног текста могла да има и облик власничког печата, *ex libris* натписа или етикете. Такође, власничке ознаке су се могле појављивати и у облику насликаног и украшеног грба или амблема на страницама које претходе тексту. Значајни трагови на старој књизи су такође и ознаке читања, на маргинама или унутар прореда, којима се назначивао важан дио текста. Нарочито су значајне ручно исписане напомене са коментарима читаоца о одређеном дијелу текста. У ознаке читања убрајају се и трагови цензуре на тексту, попут прецртавања одређених дијелова или њиховог уклањања премазом боје, као и папирним тракама. Ознаке библиотечке обраде подразумевају натписе библиотеке, обично на полеђини или на унутрашњој страни предње корице књиге, са подацима о називу институције и локацији књиге. Ознаке библиотечке обраде, попут знакова рестаурације и повезивања књиге, дају вриједне информације о историји чувања књиге у библиотеци.

У четвртом поглављу аутор обрађује близак однос библиологије, као дисциплине која описује све аспекте књиге који је чине јединственим примјерком, и каталогизације, униформног поступка идентификације одређеног примјерка. Док увођење Међународног стандардног библиографског описа (ISBD), система за стандардизовани библиографски опис књиге, за модерне књиге није узроковало значајније проблеме, с обзиром на то да је у питању серијски производ настао аутоматизованим процесом производње, прилагођавање овог система за опис старих књига био је донекле проблематичан. Према томе, реализација стандардне нормативе за опис старих књига (ISBD(A)) била је комплексан и опширан процес, те добија свој први дефинитиван облик 1980. године.

Пето поглавље је посвећено приказу елемената описа старе књиге, нарочито подручја наслова и података о одговорности, подручју издања, подручју издавања, физичког описа и напомена. Подручје наслова и података о одговорности подразумева наслов под којим се публикација представља, као и име аутора или лица које је одговорно за њено остварење. У подручје издања наводе се подаци у вези са детаљима о издању примјерка, као и доступни подаци о првом издању, о појединачним техникама тог специфичног издања, те о корисницима за које је издање предвиђено. Подручје издавања подразумева мјесто и вријеме објављивања, штампања, дистрибуције, име издавача, штампара и дистрибутера. Подручје материјалног описа садржи податке о физичком стању примјерка, његовој издржљивости и о формату објављивања. Такође, може да садржи и додатне податке о присутним илустрацијама или приложеном графичком материјалу. У подручје напомена уносе се све информације које на било који начин допуњавају претходна подручја, распоређене према појмовима на које се односе. У ово подручје се уносе и сви подаци у вези са украсним елементима примјерка, поједностављено

наглашавајући о којој се врсти илустрацијске технике ради (нпр.: ил. ксилогр., бакрорез, литогр.). Монографију затвара цјелина насловљена *Appendici* (Додаци), гдје аутор наводи поступке физичког описа старе књиге на одређеним примјерима.

Монографија Андреа де Пасквалеа *Che cos'è la bibliologia* несумњиво представља значајан допринос библиологији, дисциплини која изучава сва питања у вези са књигом, од њене производње до смјештања у библиотеке. Допринос монографије нарочито се огледа у односима библиологије са осталим сродним научним дисциплинама, али и њеном разликовању од библиографије, дисциплине са којом се библиологија традиционално поистовјећивала кроз свој историјски развој. Монографија је тематски јасно и прецизно формулисана, а аутор исцрпно и прегледно постиже постављени циљ истраживања – описивање подручја дјеловања библиологије кроз њен историјски развој, задатке библиологије и однос са данашњим стандардима каталогизације. Према томе, представљена монографија првенствено је корисна свим стручњацима који се баве библиологијом, али и свима онима чији професионални дјелокруг подразумијева проучавање старих и ријетких књига.

